

Úvodník

František Novosád

Vari nijaká iná forma poznania, prípadne vedecká disciplína nie je do tej miery viazaná sama na seba ako práve filozofia. Filozofia akoby žila sama zo seba, zo svojich dejín, z neustáleho preskúmania svojich možností a svojich obmedzení. Táto sústredenosť na seba samu je ambivalentným fenoménom: upevňuje identitu filozofie, dáva jej silu vzdorovať rozkladnému pôsobeniu pseudopoznania a zároveň ju izoluje od iných foriem poznania, od náboženstva a umenia, od špeciálnych vied.

Dejiny filozofie môžeme do istej miery vidieť ako kyvadlový pohyb medzi zdôrazňovaním osobitosti filozofickej reflexie a úsilím rozvíjať filozofickú reflexiu v kooperácii s konkrétnejšími podobami chápania sveta.

Pre súčasné filozofické myslenie je charakteristická snaha myslieť v koprodukcii, v kooperácii s konkrétnymi vedami, s konkrétnymi umeleckými iniciatívami.

Základný zdroj filozofických problémov je však potrebné hľadať v každodennosti. Náš život je neustálym rozhodovaním, čo je pre nás reálne a čo fiktívne, čo je pre nás dôležité a čo vedľajšie, čo je možné a čo nie. Odpovede na tieto otázky hľadáme akoby automaticky, spontánne a vlastne mytológia, náboženstvo, umenie a veda sú rozličnými podobami odpovedí. Filozofia je vlastne len pokračovaním úsilia spontánneho vedomia na rovine explicitne artikulovaných pojmov.

Filozofické uvažovanie aj pri vysvetľovaní veľmi často využíva modely myslenia prevzaté z každodenného používania: Očisťuje ich, zdokonaluje, a tým upevňuje. Takto prepracované ich potom vracia do každodennosti. Precízne to vyjadril Immanuel Kant, keď povedal, že nehľadá novú formulu morálnosti, pokúša sa len presne vyjadriť morálne intuície, ktorými sa riadime v každodennosti. Niečo podobné však platí aj o ontológii a teórii poznania.

Filozofia nadväzuje na prirodzenú reflexívnosť nášho chápania sveta, tak ako sa uplatňuje už v našej každodennosti, rozvíja ju a vyhrocuje. Často ju vyhrocuje do tej miery, že sa zdá akoby išla proti „zdravému rozumu“, akoby sa zakladala na čírom dištancovaní sa od každodennej skúsenosti. Nie je to však tak. Dokonca aj Platón aj v tých najodvážnejších špekuláciách využíva momenty, ktoré sú prítomné už v každodennom myslení. Predsa aj v každodennosti využívame „myslenia podľa vzoru“, vždy pracujeme s istou ideálnou predstavou a istým modelom a veci, na ktoré narážame v praktickej skúsenosti, považujeme za nedokonalé „napodobnenie“ tohto modelu.

Je to však práve tento pohyb medzi upevňovaním identity filozofického myslenia a hľadaním kontaktu s inými formami chápania sveta, čo dáva filozofickej reflexii pohyblivosť a prenikavosť, a tak prispieva k tomu, aby svet bol pre nás prehľadnejší.

Prof. František Novosád
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
811 01 Bratislava